2021-1-PI

Causa 2021-1-PI
(Article 484 del Codi penal)

Número de registre 584-2021. Acció incidental d'inconstitucionalitat

Sentència del 17 de gener del 2022

BOPA núm. 11, del 26 de gener del 2022

En nom del Poble Andorrà;

El Tribunal Constitucional;

Atesa l'acció incidental d'inconstitucionalitat interposada, el 19 de novembre del 2021, pel Tribunal de Corts mitjançant la qual planteja davant el Tribunal Constitucional la qüestió de saber si l'article 484 del Codi penal, que estableix en determinats supòsits la pena de treball en benefici de la comunitat i alhora el pagament d'una multa, s'adequa o no als articles 4 i 8.2 de la Constitució;

Vista la Constitució, i especialment els articles 4, 8.2, 100;

Vista la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, i especialment el títol IV, capítol segon;

Vist l'article 484 del Codi penal;

Vist l'aute del Tribunal Constitucional del 22 de novembre del 2021 que va admetre a tràmit aquesta acció incidental d'inconstitucionalitat;

Mitjançant providència de la mateixa data, el magistrat ponent va trametre una còpia de l'escrit del Tribunal de Corts a la síndica general i al Ministeri Fiscal, així com a les parts comparegudes en el procediment judicial *a quo* perquè, si s'esqueia, poguessin personar-se com a coadjuvants en aquesta acció incidental d'inconstitucionalitat, i va obrir un termini de quinze dies naturals per tal que totes les parts presentessin les seves contestacions;

Vist l'escrit de contestació presentat, el 9 de desembre del 2021, per la síndica general;

Vist l'escrit de contestació presentat, el 9 de desembre del 2021, pel Ministeri Fiscal;

Vist que el Sr. Lowy Nordine Boutella i la Sra. Yoursa El Yahiaoui Drissi, notificats mitjançant edicte

publicat al *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*, no han comparegut dins el termini legalment establert;

Vistes les conclusions formulades dintre de termini per la síndica general, pel Tribunal de Corts i pel Ministeri Fiscal;

Escoltat l'informe del magistrat ponent, Sr. Joan Manel Abril Campoy;

1. Antecedents processals davant les jurisdiccions ordinàries

1.1. En el marc de les actuacions seguides contra el Sr. Lowy Nordine Boutella i la Sra. Yoursa El Yahiaoui Drissi per una presumpta contravenció penal de danys dolosos, prevista i penada a l'article 484 del Codi penal, el Ministeri Fiscal va emetre un informe en què sol·licitava al Tribunal de Corts que formulés una acció incidental d'inconstitucionalitat respecte de l'article esmentat en la seva redacció modificada per la disposició final primera de la Llei 13/2020, del 29 d'octubre, qualificada de modificació de la Llei 30/2018, del 6 de desembre, qualificada de seguretat pública.

1.2. El 8 de novembre del 2021, el Tribunal de Corts va dictar un aute mitjançant el qual decidia promoure davant el Tribunal Constitucional un procés incidental d'inconstitucionalitat sobre la constitucionalitat de l'article 484 del Codi penal; formar peça separada de les actuacions celebrades amb aquest objecte per tal de ser tramesa al Tribunal Constitucional; i, suspendre la tramitació de les actuacions fins al pronunciament constitucional.

1.3. En compliment de l'aute que s'acaba d'esmentar, el 19 de novembre del 2021, el Tribunal de Corts va enregistrar l'acció incidental d'inconstitucionalitat davant el Tribunal Constitucional en què planteja la qüestió de saber si l'article 484 del Codi penal, que estableix en determinats supòsits la pena de treball en benefici de la comunitat i alhora el pagament d'una multa, s'adequa o no als articles 4 i 8.2 de la Constitució.

2. Argumentació jurídica

2.1. Argumentació del Tribunal de Corts

- En el seu aute del 8 de novembre del 2021, el Tribunal de Corts afirma que la nova redacció de l'article 484 del Codi penal, introduïda per la Llei 13/2020, del 29 d'octubre, qualificada de modificació de la Llei 30/2018, del 6 de desembre, qualificada de seguretat pública, preveu, tant en l'apartat primer com en el segon, que les penes per les contravencions penals de danys dolosos siguin de multa i de treballs en benefici de la comunitat.

I convé amb el Ministeri Fiscal que la imposició conjunta de la pena de multa i de treballs en benefici de la comunitat contravé l'exposició de motius del Codi penal (apartat IV) quan assenyala que la pena de treballs en benefici de la comunitat ha de comptar amb la conformitat del reu.

- Exposa que, segons l'article 49 del Codi penal, la pena de treballs en benefici de la comunitat requereix el consentiment previ del condemnat; que l'article 4 de la Constitució reconeix que la

dignitat humana és intangible; i, que l'article 8.2 d'aquesta mateixa norma reconeix el dret fonamental a la integritat física i moral, sense que ningú pugui ser sotmès a tortures o a penes i tractes cruels, inhumans o degradants; alhora que indica que l'article 4 del Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals prohibeix el treball forçat.

- Finalment, manifesta que el Tribunal Europeu dels Drets Humans ha interpretat l'article 4 del Conveni esmentat i la noció de treball forçat en l'afer Van Der Musselle c/ Bèlgica, i, més tard, en els afers Graziani-Weiss c/ Àustria i Stummer c/ Àustria.

- Per consegüent, atès que l'article 484 del Codi penal, com a norma amb rang de llei, és necessària i d'imprescindible aplicació per a la resolució del cas que l'ocupa i que no és possible efectuar una interpretació conforme a la Constitució, el precepte resulta inconstitucional.

2.2. Argumentació de la síndica general

- L'argumentació del Consell General retreu al Tribunal de Corts que no efectuï una interpretació del precepte conforme a la Constitució.

- Considera que el Tribunal de Corts no valora prou tres elements interpretatius de les normes constitucionals. El primer, rau en la naturalesa jurídica de les exposicions de motius. Així, indica que la modificació legal no ha afectat a l'exposició de motius i, a diferència d'allò que sustenta el Tribunal de Corts, no existeix cap contradicció. L'exposició de motius és un element d'interpretació i d'integració de la llei, de manera que l'article 484 del Codi penal no es pot interpretar fent abstracció de l'exposició de motius i es requereix el consentiment del reu.

El segon, consisteix en la interpretació sistemàtica de les normes, de forma que l'article 484 esmentat s'ha d'interpretar segons el seu sentit lògic i considerant l'ordenament jurídic com a un tot orgànic, tenint en compte l'exigència del consentiment de l'article 49 del Codi penal, per la qual cosa no es pot considerar que l'article qüestionat atempti contra l'article 8.2 de la Constitució quan prohibeix les tortures, els tractes cruels o degradants ni contra l'article 4 del Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals, que impedeix el treball forçat o obligatori.

I, el tercer, que només es pot declarar la inconstitucionalitat de la llei quan no sigui possible efectuar una interpretació conforme a la Constitució. En aquest cas, la interpretació sistemàtica amb l'exposició de motius i l'article 49 del Codi penal evidencien que la interpretació conforme a la Constitució precisa el consentiment previ per imposar el treball forçat com a pena.

- Finalment, assevera que les sentències dictades pel Tribunal Europeu dels Drets Humans són supòsits diferents d'aquell que ara ens ocupa, afegint que aquestes sentències no han estat estimades, i, en aquest sentit, no poden ser emprades com a suport jurisdiccional per a aquest cas.

- Per acabar, demana al Tribunal Constitucional que tingui per contestada i per feta l'oposició a aquesta acció incidental d'inconstitucionalitat.

2.3. Argumentació del Ministeri Fiscal

- El Ministeri Fiscal exposa que originàriament la Llei 9/2005, del 21 de febrer, qualificada del Codi

penal preveia la pena de treballs en benefici de la comunitat com a alternativa a altres penes, perquè havia de comptar amb el previ consentiment del condemnat. La nova modificació del Codi penal estableix la pena de treball en benefici de la comunitat com a imperativa i com a cumulativa amb la de multa.

- El Ministeri Fiscal entén que l'aplicació d'aquest article 484 es contradiu amb l'exposició de motius i amb allò que prescriu l'article 49 del Codi penal.

- Per tant, es mostra d'acord amb l'acció incidental d'inconstitucionalitat plantejada pel Tribunal de Corts.

3. Fonaments jurídics del Tribunal Constitucional

3.1. Els articles 52 a 58 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, en consonància amb les previsions de l'article 100 de la Constitució, regulen l'anomenat procés incidental d'inconstitucionalitat, en què es requereix per a la seva procedència que l'òrgan judicial -en aquest cas el Tribunal de Corts- que coneix d'un procés ordinari estimi, d'ofici o a instància de part, que una de les normes d'imprescindible aplicació a la solució de la causa principal o d'algun incident -en el cas, l'article 484 del Codi penal en la seva darrera redacció- és contrària a la Constitució.

3.2. L'article 53.2 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional exigeix que la inconstitucionalitat que s'addueix es fonamenti en la impossibilitat d'interpretar la norma conforme a la Constitució, en el raonament i l'explicació del seu caire de norma imprescindible per a la solució de la causa, i, en la inexistència d'una resolució del Tribunal Constitucional que n'hagi declarat la constitucionalitat.

3.3. En aquest supòsit, és clar que no existeix una resolució prèvia del Tribunal Constitucional que hagi analitzat i declarat la constitucionalitat de l'article 484 del Codi penal, alhora que, i en això convenen el Tribunal de Corts, el Ministeri Fiscal i el Consell General, aquesta norma esdevé imprescindible per a la solució de la causa principal.

En efecte, l'article 484 del Codi penal del 2005 preveia la pena de treballs en benefici de la comunitat com a disjuntiva de la pena de multa pel cas de les contravencions penals doloses. La disposició final primera de la Llei 13/2020, del 29 d'octubre, qualificada de modificació de la Llei 30/2018, de 6 de desembre, qualificada de seguretat pública, va atorgar una nova redacció a l'article 484 del Codi penal i va substituir el caire disjuntiu pel caire cumulatiu:

"*El qui causa un dany d'un import no superior a 600 euros ha de ser castigat amb pena de treball en benefici de la comunitat fins a un mes* ***i*** *multa fins al doble del dany causat, amb un mínim de 300 euros*".

No hi ha dubte que en tractar-se de l'enjudiciament i de la resolució d'una eventual contravenció penal per danys dolosos, l'article 484 del Codi penal que imposa als responsables de la seva comissió la pena de multa i de treball en benefici de la comunitat, constitueix la norma imprescindible d'aplicació per a la resolució del procés que s'ha de resoldre.

3.4. Correspon analitzar per part d'aquest Tribunal si la nova redacció atorgada a l'article 484 del Codi penal la fa incidir en el vici d'inconstitucionalitat per infringir els articles 4 ("*La Constitució reconeix que la dignitat humana és intangible i, en conseqüència, garanteix els drets inviolables i*

imprescriptibles de la persona, els quals constitueixen el fonament de l'ordre polític, la pau social i la justícia") i 8.2 ("*Tota persona té dret a la integritat física i moral. Ningú no pot ésser sotmès a tortures o a penes i tractes cruels, inhumans o degradants*") de la Constitució, o si resulta possible -com sustenta el Consell General- efectuar una interpretació sistemàtica del precepte conforme a la Constitució.

3.5. La redacció originària de l'article 484 del Codi penal establia amb caire alternatiu la imposició de la pena de treballs en benefici de la comunitat pel cas de contravencions penals de danys dolosos. En aquest supòsit, de conformitat amb l'article 49 del Codi penal, es precisava el consentiment del condemnat ("*La pena de treballs en benefici de la comunitat consisteix en la prestació no retribuïda de serveis d'utilitat pública a favor de l'Estat, d'altres entitats públiques, d'associacions o de fundacions. En tot cas requereix el consentiment previ del condemnat*"), de manera que si aquest consentiment no es prestava prèviament, la pena a imposar era la de multa.

Aquesta concepció de la pena de treballs en favor de la comunitat esdevenia respectuosa amb la dignitat de la persona (article 4 de la Constitució) i amb la prohibició d'imposar penes degradants a les persones, alhora que amb l'article 4 del Conveni per a la salvaguarda dels drets humans i de les llibertats fonamentals que prohibeix els treballs forçosos o obligatoris -així com l'article 2 del Conveni núm. 29 de la OIT-, entesos com aquells que s'imposen sota l'amenaça d'una sanció i sense el consentiment previ de l'afectat (Van der Musselle c/ Bèlgica, del 23 de novembre de 1983, Siliadin c/ França del 26 de juny del 2005, Bucha c/ Eslovàquia del 20 de setembre del 2011, Graziani-Weiss c/ Àustria, del 18 d'octubre del 2011, i, C.N. i V. c/ França, de l'11 d'octubre del 2012), ja que el condemnat havia de prestar el seu consentiment a la realització de treballs en benefici de la comunitat com a pena per la contravenció penal dolosa comesa, atès que, en cas de no donar el consentiment, la pena a imposar era la multa.

3.6. La redacció actual de l'article 484 del Codi penal ha substituït la disjuntiva "*o*" per la copulativa "*i*", de manera que la comissió de la contravenció penal dolosa porta aparellada la imposició de la multa i de la pena de treball en benefici de la comunitat. Precisament, el fet que aquest treball en benefici de la comunitat hagi de requerir el consentiment previ del condemnat per a la seva imposició, explica el per què, en els codis penals que el contemplen, aparegui com a alternatiu i no com a pena única, ja que en aquest darrer cas la manca de consentiment del condemnat impediria imposar la pena.

L'article 49 del Codi penal vigent i l'exposició de motius (apartat IV) exigeixen el consentiment previ del condemnat per tal que la pena privativa de drets, com és, la de treballs en favor de la comunitat es pugui imposar.

Preveure la imposició d'aquesta pena com a cumulativa amb la multa, infringeix els articles 4 i 8.2 de la Constitució, ja que no esdevé possible efectuar una interpretació de l'article 484 del Codi penal conforme a la Constitució.

3.7. La interpretació sistemàtica dels articles 49 i 484 del Codi penal exigeix que la imposició de la pena de treball en benefici de la comunitat compti amb el consentiment del condemnat, de manera que la imposició cumulativa -i no alternativa- de la pena de multa i la de treball en benefici de la comunitat no permet que el condemnat pugui prestar el seu consentiment al treball esmentat en lloc de la multa, sinó que s'imposen ambdós. En aquest sentit, defensar, com fa el Consell General, que la interpretació sistemàtica és possible i resulta conforme a la Constitució, consisteix en exigir el consentiment per a la pena de treball en benefici de la comunitat, de manera que es deixaria a l'arbitri del condemnat complir només amb la pena de multa, atès que no prestaria el seu

consentiment per executar també treballs per a la comunitat i es deixaria al seu criteri el compliment del mandat penal.

Consegüentment, no és possible efectuar una interpretació de la norma penal, d'imprescindible aplicació per a la resolució del cas concret, que sigui conforme a la Constitució. La vulneració dels articles 4 i 8.2 de la Carta Magna es produeix perquè la imposició conjunta de la pena de multa i de la de treballs per a la comunitat no permet comptar amb el consentiment del condemnat per imposar-li un treball forçós o obligatori, que atempta contra la seva dignitat, sense que es pugui portar a terme una interpretació de l'article 484 del Codi penal conforme a la Constitució, esdevenint clarament inconstitucional i, per tant, nul.la, la imposició d'una pena consistent en un treball en benefici de la comunitat conjuntament amb la multa, sense requerir el previ consentiment del condemnat, a diferència d'allò que hagués succeït amb una previsió alternativa d'imposició de penes, en què una d'elles fos el treball en benefici de la comunitat.

Decisió:

En atenció a tot això que s'ha exposat, el Tribunal Constitucional, per l'autoritat que li confereix la Constitució del Principat d'Andorra,

Ha decidit:

1. Declarar inconstitucional i nul l'article 484 del Codi penal en la redacció atorgada per la disposició final primera de la Llei 13/2020, del 29 d'octubre, qualificada de modificació de la Llei 30/2018, del 6 de desembre, qualificada de seguretat pública.

2. De conformitat amb allò que disposa l'article 58.2 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, aquesta sentència que estima la inconstitucionalitat de l'article 484 del Codi penal tindrà efecte a partir de la data de la seva publicació en el Butlletí Oficial del Principat d'Andorra. Llevat dels supòsits d'aplicació retroactiva favorable, subsisteixen els efectes pendents originats per aquesta norma abans de la seva anul·lació fins que no se'n dicti una de nova que reguli les situacions jurídiques preexistents.

3. Publicar aquesta sentència, d'acord amb allò que disposa l'article 5 de la Llei qualificada del Tribunal Constitucional, al *Butlletí Oficial del Principat d'Andorra*.

I així, per aquesta sentència nostra, que ha de ser notificada al president del Tribunal de Corts, a la síndica general, al Ministeri Fiscal, al Sr. Lowy Nordine Boutella i a la Sra. Yoursa El Yahiaoui Drissi ho pronunciem, manem i signem a Andorra la Vella, el 17 de gener del 2022.

Josep-D. Guàrdia Canela

Jean-Yves Caullet

President

Joan Manel Abril Campoy
Magistrat

Vicepresident

Dominique Rousseau
Magistrat